

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

104

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת שלח תשע"ג

סנות הכבוד

בפרשת שלח מובא על המרגלים שהוציאו דיבת הארץ רעה, ובני ישראל האמינו להם, ומחמת זה נענשו כל דור המדבר שלא ייכנסו לארץ.

הסיבה של המרגלים שהוציאו דיבת הארץ רעה, כתוב במסילת ישרים סוף פרק י"א מדברי חז"ל כי **"הכבוד הוא שגרם אל המרגלים שיוציאו דיבת הארץ רעה, וגרמו מיתה להם ולכל דורם, מיראתם פן ימעט כבודם בכניסת הארץ, שלא יהיו הם נשיאים לישראל ויעמדו אחרים במקומם"**, והיינו שחמדת הכבוד גרמה לזה, מפני שהיה להם מעמד מכובד במדבר, וחששו כי כשיגיעו לארץ ישראל לא יהיה להם את אותו המעמד, ויאבדו את הכבוד שהיה להם, ולכן דיברו לשון הרע על ארץ ישראל.

ובאמת מה היה המעמד של המרגלים במדבר, כתוב בבעל הטורים (יג, ג) שהיו שרי חמישים, והיינו שכל אחד מהם היה ממונה על חמישים איש מבני ישראל, ואם נבוא חשבון כמה שרי חמישים היו בכלל ישראל באותו הזמן, הרי היו הרבה אלפים כאלו, כי מספר בני ישראל היה ששים ריבוא, ועל כל חמישים איש היה ממונה משרי חמישים, ואם כן, לא היה להם תפקיד נכבד ומיוחד כל כך, ואף על פי כן חששו שבארץ ישראל לא יהיה להם את הכבוד הזה, ושם יעמדו במקומם אחרים חשובים יותר מהם, ולכן הוציאו דיבת הארץ רעה. והמסילת ישרים למד מזה עד היכן מגיעה חמדת הכבוד, שהכבוד דוחק את לב האדם יותר מכל החמדות שבעולם.

ובפרקי אבות שנינו (ד, כא) הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם, והיינו מן העולם הבא וגם מן העולם הזה, אדם שמקנא סובל מאד בעולם הזה וכמו שכתוב (משלי יד, ל) **"ורקב עצמות קנאה"**, וכן אדם שהוא בעל תאוה ואין לו את התאוה, או אדם שמבקש כבוד ואין לו את הכבוד, זהו סבל וצער איום כאן בעולם הזה, וגם מוציאים את האדם מן העולם הבא, שמפסיד בזה שכר בעולם הבא. והרמב"ם כתב בהלכות תשובה (ז, ג) שצריך לחזור בתשובה מרדיפת הכבוד וממידות רעות, וכתב שם כי התשובה על מידות רעות קשה יותר מתשובה על מעשים רעים, מפני שהמידות הם בטבע האדם, וקשה מאד לשנות את הטבע.

*

והמסילת ישרים האריך וכתב עוד ראיות ממעשים שהיו, עד היכן מגיע כוח היצר הרע של חמדת הכבוד. והביא מירבעם בן נבט שהיה גדול הדור בתורה, וכמו שאמרו חז"ל (סנהדרין קב, א) שכל תלמידי חכמים היו דומים לפניו כעשבי השדה, והיה בקי בכל סתרי תורה, וכיון שהיה גדול כל כך נעשה מלך על עשרה שבטים, ואף על פי כן הסוף היה שהחטיא את הרבים ואין לו חלק לעולם הבא, והכל התחיל מחמדת הכבוד, כי פחד שכשיעלו ישראל לרגל יראו שהוא עומד ורחבעם מלך יהודה יושב, מפני שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, ועל ידי זה יתמעט מכבודו, ולכן החטיא את כל ישראל בעגלי הזהב, כדי שלא יעלו לרגל ולא יראו בביזיונו.

ואף על פי שהיה יכול לעלות לרגל ולהיכנס לעזרה בזמן שרחבעם אינו נמצא, ואז לא היה ביזיון כל כך עבורו, כי הציבור לא היו רואים את שניהם ביחד שרחבעם יושב והוא עומד, אבל ירבעם פחד גם מזה, כי אחרי הכל הציבור יידעו שהוא עמד ורחבעם ישב, ויהיה בזה ביזיון ופחיתות מכבודו. ואמנם באמת אין בכך שום ביזיון, שהרי כל ישראל יודעים שהוא גדול הדור בתורה, והוא חשוב יותר מרחבעם, וגם היה מלך על עשרה שבטים - פי חמישה מרחבעם שהיה מלך רק על שני שבטים, ומה שרחבעם ישב בעזרה אין זה מפני שהיה חשוב יותר מירבעם, אלא שכך ההלכה שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, אבל הכבוד דחק את ירבעם, ולכן לא הספיק לו הכבוד שהיה לו, אלא רצה עוד קצת כבוד, וזה גרם עד כדי כך שהחטיא את כל ישראל בעבודה זרה.

ובאמת צריך ביאור כיצד הצליח ירבעם להשפיע על כל ישראל שיעבדו עבודה זרה, ומדוע התפתו לזה? ואפשר לבאר כי באמת לכתחילה לא התפתו לעבוד עבודה זרה, אבל גם הם הסכימו שעלול להיות ביזיון

ופחיתות מכבודו של ירבעם אם יראו שהוא עומד ורחבעם יושב, וחשבו כי מפני כבודו של ירבעם שהוא המלך שלהם, גם הם חייבים לעשות כמוהו שלא לעלות לרגל, אבל באמת היה בזה חטא וביטול מצות העלייה לרגל, והיצר הרע כבר השתלט על מצות העלייה לרגל, ואחרי שיש ליצר הרע מקום לשלוט - ממילא הוא כבר יכול לפתות גם לעבודה זרה!

וענין זה מפורש בדברי חז"ל (שבת קה, ב) שכך אומנותו של יצר הרע היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו עבוד עבודה זרה והולך ועובד, וכן מצינו במדרש (בראשית רבה כב, ו) כיון שרואה היצר אדם שתולה בעקבו ממשמש בגדיו ומסלסל בשעריו הוא אומר זה שלי, והיינו לאו דווקא שמסלסל בשעריו, אלא כל דבר שאדם נותן איזה ויתור ליצר הרע, זוהי ירידה עצומה ברוחניות, מפני שהוא נותן מקום ליצר הרע לשלוט עליו, והיצר הרע אומר עליו - "זה שלי".

ולכן כתוב בחובות הלבבות (שער יחוד המעשה פ"ה) שכל התגברות ומחשבה הכי קטנה כנגד היצר הרע משפיעה על האדם לטובה, ולהיפך כל מחשבה שיש בה חטא זה מקלקל את האדם, כי היצר הרע ער כל הזמן ואינו מסיח דעת מלפתות את האדם. ובספר מגיד מישרים מובא מה שאמר המגיד לבית יוסף שייזוהר מביטול תורה, כי בכל רגע היצר הרע רוצה לפתותך, להשפילך ולהשמידך, ולכן תהיה דבוק בתורה כל הזמן, ובזה תשרוף את היצר הרע. [גם הבית יוסף היה צריך תוכחה, ומן השמים שלחו לו מגיד שיאמר לו דברי תוכחה לעסוק בתורה, כי בשביל לחבר "שולחן ערוך" צריך דרגה עצומה של קדושה ודבקות בתורה].

ועל כל פנים תחילת ירידתו של ירבעם הייתה מחמת חמדת הכבוד, ומזה הגיע עד כדי כך שחטא והחטיא את הרבים. ומובא שם בגמרא שהקב"ה תפסו לירבעם בבגדו ואמר לו חזור בך, ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן, היינו שתזכה לטייל בגן עדן במחיצתו של הקב"ה, וביחד עם דוד המלך שהוא גם מלך המשיח, אבל ירבעם ביקש לדעת מי בראש, ואמר לו הקב"ה בן ישי בראש, והשיב ירבעם שאם כן אינו רוצה.

ושמעתי ממורי הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל כי מלכתחילה אמר לו הקב"ה "אני ואתה ובן ישי", היינו קודם אתה ואחר כך בן ישי, אבל ירבעם ביקש לשמוע בפירוש שהוא יהיה בראש, וכל זה מחמת חמדת הכבוד, [והכוונה במה שאמרו שתפסו "בבגדו" היינו שתפסו במידותיו הרעות, שהמידות נקראות "בגדים"], ומכיוון שהיה חסר לו בשלמות המידות, לכן אמר הקב"ה שכן ישי בראש ולא הוא, ואז סירב ירבעם ואמר שאינו רוצה והפסיד את הכל. - עד כדי כך גדולה הסכנה של חמדת הכבוד!

ועוד הביא המסילת ישרים מקורח ועדתו, שהכבוד גרם לקורח שחלוק על משה רבינו, מפני שביקש לעצמו את הנשיאות, וכמו שמובא במדרש (במדבר רבה יח, ב) שאמר כי אחי אבא היו ארבעה, עמרם יצהר חברון ועוזיאל, ועמרם שהוא הבכור נטלו בניו את הכהונה ואת המלכות - אהרן נטל כהונה ומשה נטל מלכות, אם כן הנשיאות צריכה להיות אצל יצהר שהוא השני, ואני קורח בנו של יצהר, ומגיע לי שאהיה נשיא, ואילו משה נתן את הנשיאות לאליצפן שהיה בנו של עוזיאל, האח הצעיר ביותר, ואמנם משה עשה הכל על פי הגבורה, אבל הכבוד דחק את קורח לחלוק על משה, ואמר שמשא בדאי הוא ולא שמע מפי הקב"ה.

* וכיון שלא עלו לרגל, גם היה חסר להם השפעת הקדושה שהייתה בבית המקדש - אין לנו מושג איזו הרגשה של קדושה וקרבת אלוקים הרגישו בבית המקדש, וכמו שמובא בגמרא (ברכות ג, א) כי לאחר החורבן בת קול יוצאת ואומרת "אוי לבנים שגלו מעל שולחן אביהם", והיינו שהרגישו בבית המקדש כמו בניו שנמצאים יחד עם האב ליד השולחן, והאב מספק ונותן לבנים את כל מה שהם צריכים, כזו הרגשה נעימה! וכל אחד הרגיש בחוש את האמונה שכל מה שיש לו הוא מקבל מאביו שבשמים, כל הבריאות שלו, והאוכל שלו, והדירה שלו, כל מה שיש לו זה מתנה מאביו שבשמים, ולא רק האמינו אלא הרגישו בחוש שכך זה, וכמו שילד מרגיש אצל אביו, שהאבא נותן לו את כל מה שהוא צריך.

וכיון שאמר קורח שמשו רבינו בדאי, זוהי כפירה בכל התורה, כי את כל התורה חוץ משתי דברות ראשונות שמעו מפיו של משה, ואם ח"ו משה בדאי, כיצד אפשר להאמין שכל התורה היא אמת, וכבר היה חשש שקורח ישפיע על הציבור וישכנע אותם שאין תורה מן השמים, לכן היו צריכים נס מיוחד שתפתח הארץ את פיה, וכתוב בפרקי אבות (ה, ו) שזה היה בריאה מיוחדת מששת ימי בראשית, והיינו מפני שהעולם נברא בשביל התורה, ולכן כבר בבריאת העולם נברא הדבר הזה, שאם יהיה חשש שלא יאמינו בתורה מן השמים, מיד תשתנה הבריאה והארץ תפתח את פיה, כדי שכולם יראו בבהירות מוחלטת שמשו אמת ותורתו אמת.

והמסילות ישירים שם המשיך וכתב עוד דוגמאות לגודל סכנת הכבוד, והביא משאול המלך: "על מה התחיל שאול לארוב אל דוד? אלא מפני הכבוד, שנאמר ותענינה הנשים המשחקות ותאמרן הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו וגו' ויהי שאול עוין את דוד מהיום ההוא והלאה", והיינו אפילו שאול המלך שהיה בחיר השם, הכבוד השפיע עליו, שאחרי שהפליגו בשבחו של דוד יותר ממנו, התחיל לשנוא את דוד. ועוד הביא: "מי גרם לו ליואב שימית את עמשא? אלא הכבוד, שאמר לו דוד אם לא שר צבא תהיה לפני כל הימים", והיינו שדוד המלך רצה למנות את עמשא לשר הצבא במקומו של יואב, ולכן הלך יואב והרג את עמשא – מפני הכבוד.

אין כבוד אלא תורה

והמסילות ישירים שיש ללמוד מזה עד היכן מגיעה חמדת הכבוד, שהכבוד דוחק את לב האדם יותר מכל החמדות שבעולם, ואם כן עלינו לדעת מה העצה, כיצד מתגברים על הטבע של הנאת הכבוד, הרי זו סכנה עצומה לכל אחד ואחד, שהכבוד דוחק ומשפיע, והמסילות ישירים שם כתב בסוף דבריו כי "הכבוד האמיתי אינו אלא ידיעת התורה באמת, וכן אמרו זיכרונם לברכה (אבות ו, ג) אין כבוד אלא תורה שנאמר כבוד חכמים ינחלו, וזולתה אינה אלא כבוד מדומה וכוזב, הבל ואין בו מועיל", והיינו כי העצה היא למלא את תאוות הכבוד על ידי התורה, שהתורה היא הכבוד האמיתי, ואילו כבוד מבני אדם הוא כבוד מדומה וכוזב.

והטעם שהנאת הכבוד נחשב הנאה מדומה, מפני שעיקר הנאת הכבוד היא הרגשת החשיבות, שאדם נהנה ממה שמכבדים אותו ומחשיבים אותו, והרגשת החשיבות נותנת לו שמחה והרגשה נעימה מאד, אבל אם יחשוב ויתבונן לעצמו, וכי באמת הוא חשוב? הרי אם היצר הרע ילך ממנו ויישאר בלי גוף יראה שאין לו שום חשיבות אמיתית, וברגע שיפסיקו לכבד אותו שוב לא ירגיש חשיבות, כי החשיבות שהרגיש עד עכשיו לא הייתה מחמת סיבה אמיתית, אלא מחמת כבוד מדומה שאנשים נותנים לו, וכמו יין שמשמח לפי שעה עד שפג תוקפו, כך גם אלו שמכבדים אותו, הם משמחים אותו לפי שעה, ואינם נותנים לו חשיבות אמיתית.

ולכן אמרו "אין כבוד אלא תורה", כי הכבוד מבני אדם אינו נותן הרגשת חשיבות אמיתית, ואילו התורה נותנת הרגשת חשיבות אמיתית, שאדם שעוסק בתורה ומבין את מה שהוא לומד, הרי הוא מתקדש בקדושת התורה, ונעשה "אדם השלם המקודש בקדושתו יתברך" – כלשונו של בעל המסילות ישירים בתחילת הספר, והקדושה הזאת היא מציאות אמיתית שהאדם מתקשר להקב"ה ונדבק בשכינה, וכמו שאמרו "קודשא בריך הוא ואורייתא וישאלא חד הוא", היינו שהתורה היא המקשרת בין כלל ישראל והקב"ה, וקדושה זו נותנת הרגשת חשיבות אמיתית, שהנשמה מתקדשת, וגם כשהאדם הוא בלי גוף יש לו את הרגשת החשיבות הזאת.

ונמצא כי התחליף ליצר הרע של כבוד הוא עסק התורה, וכדי שהכבוד לא ישפיע ולא ימשוך את האדם, העצה היא לעסוק בתורה, שהתורה היא תבלין ליצר הרע, וכשאדם יושב ועוסק בתורה, התורה מעניינת אותו ומקדשת אותו, וממילא הוא כל כך מרותק לזה, עד שאינו מרגיש ואינו רואה כלום חוץ מתורה, מפני שמחשבתו תפוסה בקדושת התורה, וקדושת התורה נותנת לו חשיבות אמיתית והרגשה נעימה יותר מכבוד.

וכבר סיפרתי המעשה באחד שרצה לקבל אהבת השם, שיש בזה דרוגת שאין לשער, ונסע לירושלים לאחד שמבין בזה, והלה יעץ לו שילמד בספר 'שב שמעתתא', והתחיל ללמוד ספר שב שמעתתא ובאמת הרגיש שינוי, שהתפילה יותר טובה, והוא מרגיש יותר קרבת אלוקים, ובא אלי ושאל אותי כיצד יוכל להוסיף עוד אהבת השם, ואמרת לו, תחשוב לבד, הרי מה הסיבה שלימוד השב שמעתתא עוזר לאהבת השם, מפני שזהו ספר עמוק ומרתק מאד, וכשעסקת בזה להבין את דבריו ולהוסיף ולהקשות עליו, היית דבוק לגמרי בקדושת התורה, אם כן העצה היא שתמשיך את הדבקות בתורה באופן כזה, ולא דווקא ספר שב שמעתתא, אלא כל לימוד שהוא

בעמקות ובריכוז מלא, אפילו גמרא עם רש"י ותוספות, רשב"א ומהרש"א, אם תהיה מרוכז ותתעמק בזה, תתקדש בקדושת התורה.

כשאדם יושב ועוסק בתורה, הוא דבוק לגמרי בקדושת התורה עד שאינו מרגיש בשום דבר אחר, וכמו שמצינו לגבי תפילה שכתב השולחן ערוך (אור"ח צח, א) כי חסידים הראשונים היו מגיעים בתפילותם להתפשטות הגשמיות, והיינו שלא הרגישו כלל שיש להם גוף. וכן היה מעשה עם מרן החזו"א זצ"ל שעמד להתפלל שמונה עשרה, ובאו לשאול שאלה של פיקוח נפש, וניסו לדבר אליו כמה פעמים ולא שמע, והיו צריכים לנענע אותו כדי שישים לב, מפני שהיה מרוכז עם כל החושים בתפילתו עד שלא הרגיש את חוש השמיעה. אמנם זוהי דרגה גבוהה, ומי בדורנו יכול להגיע לזה.

*

ולמעשה צריכים להתחזק בסור מרע ועשה טוב. "עשה טוב" הוא בעיקר להתחזק בהתמדה ובדבקות בתורה, בפרט בימי ששי ושבת שיש בהם רפיון, ועכשיו בימי הקיץ הארוכים אפשר להספיק וללמוד הרבה מאד. צריכים לעשות תכנית קבועה מראש, שיהיה סדר קבוע, עם דבר קבוע מה ללמוד, ומקום קבוע היכן ללמוד, שאם אין דבר קבוע מראש, אזי עד שמחליטים מה ללמוד עובר הזמן. בפרט בני ישיבה שאין להם הרבה הכנות לשבת, צריכים להתחזק בתורה בימי ששי ושבת, ובזה נזכה שתעמוד לנו זכות התורה, ולא יהיו הפרעות ללימוד התורה.

והחלק השני של "סור מרע", ברצוני להזכיר שני דברים. יש דבר אחד שמושך ומזיק מאד, והוא מה שיש כאלה שמעשנים סיגירות. ידוע בשם האמרי אמת מגור שאמר כי העישון תחילתו בגאוה, שילד קטן רוצה להרגיש חשיבות כמו מבוגרים, ומתחיל לעשן, למרות שאין לו שום טעם בזה, אבל במשך הזמן מקבל טעם בעישון, ומתמכר לזה.

ובאמת לכתחילה ודאי שאין להתחיל לעשן, וכבר נתפרסמו מכתבים מגדולי הדור שהעישון מזיק לבריאות, וגורם לסכנת נפשות ממש, מלבד מה שזה גם בזבוז כסף, אבל אפילו אלו שכבר התחילו לעשן יכולים להפסיק, ואני מכיר כמה כאלה שעישנו והפסיקו, ואמנם היצר הרע חזק מאד, אבל מי שרוצה יכול להיות גיבור, ולהתגבר על היצר הרע, ותלוי בגבורת הנפש כמו שאמרו (אבות ד, א) איזהו גיבור הכובש את יצרו.

ויש עוד יצר הרע שמצוי אצל צעירים, והוא מה שיש תאוה לנהיגה ברכב. כך רואים גם אצל ילדים קטנים שרוכבים על רכב קטן עם שלושה גלגלים ונהנים מזה, וכפי הנראה ההנאה היא להרגיש שהוא 'מנהיג'... צריכים לדעת שזה יצר הרע, ולפרסם את הדבר הזה שיידעו שהוא מהיצר הרע – אם לא שיש צורך אמיתי בזה על ידי שאלת גדול בתורה.

היצר הרע מתגבר ומתחדש בכל יום (קידושין ל, ב) – "מתגבר" היינו יצר הרע של אותו החטא בעצמו שמתגבר וחוזר עוד פעם, ומשפיע שוב להיכשל באותו החטא, ו"מתחדש" היינו יצר הרע חדש של חטאים אחרים, וצריכים להיזהר מכל מיני היצר הרע שמתגברים ומתחדשים בכל יום. העצה היא רק על ידי התורה תבלין, והבא ליטהר מסייעים אותו!

*

ידוע המעשה שהיה עם הטי"ז שהגיעה אליו אשה אחת וביקשה שיתפלל על בנה החולה, ולא רצה להפסיק באמצע הלימוד, אבל אמר לה כי התורה שהוא לומד עם התלמידים תהיה לזכותו של החולה, ואכן באותה שעה נתרפא החולה. וכן אני זוכר כשלמדתי בלומז'ה, היו באים אל המשגיח הגה"צ רבי אליהו דושניצר זצ"ל שהיה צדיק יסוד עולם, ומבקשים ממנו שיתפלל עבור חולים, והיה אומר לבני הישיבה שילמדו לזכות החולה וכמו שעשה הטי"ז, מפני שזכות התורה היא יותר מתפילה. גם אנחנו יש לנו חולה, אחד מבני החבורה שלמד בישיבה, הרב יעקב יחזקאל בן שרה לאה שיחי', וצריך רחמי שמים, לכן עסק התורה של הציבור יהיה לזכותו, לרפואה שלמה בתוך שאר חולי ישראל.

לע"נ רבינו הגדול
מרן רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זללה"ה
נלב"ע כ"ו סיון תשע"א – תנצב"ה

לזכות חטיבה רבקה בת דבורה אסתר
לזיווג הגון